

В представленном материале рассмотрено социально-воспитательное воздействие театрального искусства на становление творческой личности. Определено, что искусство, как весомый механизм воздействия на личность, особенно театральное искусство, способно стимулировать становление творческой личности в условиях театрально-педагогической среды. Раскрыты функции театрального искусства в сфере театральной педагогики: социальная функция, познавательная, воспитательная, компенсационная, коммуникативная, функция предвиденья. Рассмотрена специфика театра, которая выражается в игровой природе сценического действия, синтезе многих видов искусств, коллективном характере театрального творчества.

Ключевые слова: социально-воспитательное воздействие, творческая личность, театральное искусство, театрально-педагогическая среда.

KOROTKOVA RAISA, Socio-educational influence theatrical art in the formation of a creative personality. In the presented material is considered socially educational influence theatrical art in the formation of a creative personality. Determined that art, as an important mechanism for effects on personality, particularly drama, can stimulate the formation of a creative personality in the face of theatre-pedagogical environment.

Revealed features of theatrical art in the field of theatre pedagogy: a social function, cognitive, educational, compensating, communicative, foresight function.

Reviewed the specifics of the theater, which is expressed in the game nature of scenic action, synthesis of many kinds of art, collective nature of theatrical creativity.

Keywords: socio-pedagogical impact, creative personality, drama, theatre-pedagogical environment.

УДК 37.018: 37.035.6

Костюшко Г. О.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД

У статті аналізується зміст понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «національно-патріотичне виховання», різновиди патріотизму (етнічний, територіальний, державницький, стихійний, свідомий). Досліджуються історичне коріння проблеми патріотичних цінностей особистості, розглядаються різні педагогічні погляди в контексті патріотичного виховання дітей та молоді. Акцентується увага на патріотичних цінностях українців: традиції, історія, культура, мова, любов до Батьківщини, шанобливість, чесність, гуманність, мужність, відкритість, шляхетність, доброзичливість тощо. Визначається сім'я як один із важливих механізмів патріотичного виховання особистості. Привертається увага до народної педагогіки в контексті національно-педагогічного виховання.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, національно-патріотичне виховання, цінності, Батьківщина, сім'я, народна педагогіка.

Проблематика патріотизму завжди була й є актуальною. Особливо гострою вона є в наш час, коли на сході України відбуваються військові дії із сепаратистськими угрупованнями, налаштованими на знищення цілісності та суверенності нашої держави, коли порушується недоторканість нашого кордону з Росією, коли анексована частина території нашої держави. Саме тому є потреба в патріотичності та відповідальності, вірності громадянському обов'язку всього населення, а особливо молоді, як цементуючої основи стійкості та непорушності цілісності української держави.

Молодь - майбутнє нашої держави, найважливіший фактор національної безпеки в стратегічному аспекті. І саме від сформованості у дітей і молоді національної свідомості та гідності, громадянськості, патріотичності, соціальної активності, фізичної та соціально-психологічної готовності стати на захист своєї Батьківщини залежить майбутнє України. У таких умовах цілком закономірно постає потреба пошуку ефективних виховних механізмів, які здатні забезпечити становлення та розвиток сучасної особистості – патріота, громадянина Української держави.

Метою статті є: дослідити теоретичні підходи до сутності понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «національно – патріотичне виховання» та виявити потенціал національно-патріотичного виховання в народній виховній системі.

Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління належить до пріоритетних напрямків системи виховання та освіти України. Ці стратегічні завдання відображенні в державних документах: Національній Доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті, Концепції національної системи виховання (1996); Концепції національно-патріотичного виховання (2009); Концепції Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання на 2013-2017 рр., Концепції громадянської освіти та виховання в Україні (2012); Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015). Основною ідеєю системи виховання дітей та молоді є національна ідея, формування активної громадянської позиції, любові до Батьківщини.

Як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, «національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [6, с. 4].

До проблеми національно-патріотичного виховання підростаючого

покоління звертались корифеї вітчизняної педагогіки О. Духнович, Г. Ващенко, К. Ушинський, М. Драгоманов, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.

В. Сухомлинський писав, що «сила та ефективність патріотичного виховання визначається тим, як глибоко ідея Батьківщини оволодіває особистістю, наскільки яскраво баче людина світ і самого себе очима патріота» [13, с. 224].

Досліджуючи зміст національно-патріотичного виховання, ми звернулися до визначення сутності поняття «патріотизм», а саме: «патріотизм» походить від *patriot* – співвітчизник, *patris* - Батьківщина, Вітчизна та означає «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви та подвиги» [8, с. 511].

За словником С. Ожегова *патриотизм* – «це відданість і любов до свого народу» [14, с. 7]. *Патриот* у визначенні В. Даля - це «любитель отечества, ревнитель о благе его, отчизнолюб, отечественник или отчизник» [15].

Залишається немінливим і сучасний погляд на таку незмінну складову поняття «патріотизм», як любов до Батьківщини, до свого народу й у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [3, с. 894].

Український педагогічний словник наводить наступне визначення патріотизму – це “одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» [1, с. 9].

Універсальний словник української мови визначення «патріотизм» подає як «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність до подвигів і жертв в ім'я інтересів своєї вітчизни» [7, с. 549].

Як визначають автори Програми українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, «патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння й утвердження України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею» [6, с. 8].

Досліджуючи підходи до сутності поняття «патріотизм», доречно звернути увагу, що після розпаду Радянського Союзу в суспільно-політичному просторі поширюється використання поряд із поняттям «патріотизм» таких уточнюючих доповнень, як «національний патріотизм», «український патріотизм», «етнічний патріотизм».

Існують різні підходи й щодо різновидів патріотизму, так наприклад О. Вишневський виділяє три різновиди патріотизму:

- етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, до власної історії тощо. Такий вид патріотизму, вважає автор, може бути сформований, якщо він “започатковується природою як відчуття родовидових ознак народу, що є вродженим;
- територіальний патріотизм – ґрунтується на любові до того місця на землі, до місцевості, ландшафту, клімату тощо, де людина народилася;

- державницький патріотизм, який ґрунтується на вищому досягненні “побудові власної держави, її самовизначення”, а також науковець наголошує, що це є «розвиток у наших дітях державницького світогляду і державницького почуття» [4, с. 152].

Відомий український педагог Г. Ващенко виділяв стихійний та свідомий патріотизм. Стихійний патріотизм він характеризує наступними чином – «це є неусвідомлена любов до рідної природи, своїх земляків, рідних звичаїв, традицій, рідної мови. В основі його лежать у першу чергу навички. Людина, живучи довго серед певного оточення, так зживається з ним, що воно стає ніби частиною її. Свідомий патріот знає рідну природу, історію, літературу, не обмежується пасивною любов’ю до свого краю й народу, його сучасного і минулого, до його мови і культури. Для патріота дорога честь своєї Батьківщини, і він захищає її словом, ділом, повсякчас прагне піднести її честь. Справжній патріот мусить знати своє і народу покликання, прагнути спрямувати всі сили на його здійснення» [2, с. 67]. Найвищою формою патріотизму, за Г. Ващенко, є жертвна любов до Батьківщини «вона виявляється в тому, що людина для блага Батьківщини терпить муки і навіть іде на смерть» [2, с. 69].

Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що дослідження проблеми патріотичного та національного виховання базуються на вивченні теорії та практики психологів, педагогів: І. Беха, М. Боришевського, Є.Коваленка, О. Любара, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, Ю. Руденка, К. Чорної, П. Щербаня та інших.

Визначаючи національну складову виховання, не можна не погодитись із тим, що за своїм характером виховання завжди є національним, воно завжди має конкретно-історичну національно-державну форму вираження та націлене на формування громадянина конкретної держави, тому не може бути безнаціональним. Як переконував відомий український педагог М.Стельмахович, «педагогіка через виховання дітей і молоді відтворює та розвиває у кожному наступному поколінні народ, націю. Тому й національний підхід у науковому розв’язанні педагогічних проблем є обов’язковим» [11, с. 6].

Підтвердженням цих слів на сучасному етапі є визначений пріоритет національно-патріотичного виховання щодо формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Цілком закономірно, що складна політична, економічна, соціальна ситуація, яка склалася в останній час у нашій країні, вимагає чіткого реагування, підтримки та об’єднання як українців, так і інших народів, які проживають на території України щодо збереження її кордонів, цілісності держави. Отже, «виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей» [6, с. 3].

Саме тому, основою сучасного національно-патріотичного виховання повинна стати народна мудрість, народні знання, народна педагогіка. Адже національне виховання базується на культурно-історичному досвіді, на

багатовікових духовних надбань, на ідеях національного світогляду, філософії, національній свідомості, ідеології, народознавстві. На думку С. Стефанюка, «національне виховання є тим способом, який через переживання сприяє встановленню співвідношення власного і загального» [12, с. 15]. Тільки таким чином, вважає науковець, через «засвоєння національних надбань поколінь через самовіддачу у світову скарбницю» [там саме] і відбувається національно-патріотичне виховання.

Аналізуючи уявлення народу щодо «українського виховного ідеалу, можна визначити, що в його основу були покладені наступні складові: морально-етичні норми та глибока релігійність народу, сповідування християнської моралі. За словами О. Вишневського, «...виховання ґрунтується на двох головних цілях: служіння Богові та служіння своїй нації. Бог – це абсолютна Правда, Любов, Справедливість, Краса тощо. Нація – земна спільнота, в житті якої повинні реалізовуватися її власні та вселюдські вартості» і далі: «У педагогічному сенсі виховний ідеал – це людина, яка служить Богові і Україні» [4, с. 155]. До українського виховного ідеалу зверталися й класики К. Ушинський і Г. Ващенко. Виховний ідеал створювався в українських піснях, міфах, думах, баладах, у казках і переказах, у прислів'ях і приказках. Їх особливостями є: служіння Вітчизні, національна честь, поважне ставлення до традицій, історії, культури, мови свого народу та до всіх інших народностей країни, любов і пошана до ближнього, чесність, гуманність, мужність, стриманість, відкритість, шляхетність, доброзичливість, порядність тощо.

У системі виховання одне з ключових місць займає сім'я, родина. Родина виступає колискою патріотичного виховання. М. Стельмахович підкреслював, що «батьки в українській родині повинні подбати, аби їхні діти сформувалися як високо свідомі українці» [11, с. 100].

Батьки відкривають світ маленькій дитині, через свої враження, почуття, моральні норми, принципи, правила, а саме головне - через власну поведінку, своє ставлення до оточуючого світу, людей, довкілля. Складно не погодитись із словами О. Вишневського, який визначає, що «у сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди» [4, с. 265].

Українська родинна мораль традиційно ґрунтувалась на цінності, значимості рідної землі, рідного краю, Батьківщини: «Рідна земля – мов колиска золота», «Без Батьківщини немає людини». Але це не тільки пасивне споглядання дійсності, а, в разі потреби, - й необхідність захищати, відстоювати, берегти: «Бережи Вітчизну, як око, і вона тебе завжди берегтиме», «За рідний край – хоч помирай», «Жити – Батьківщині служити», «Коли навколо вороги, бережи честь, а не життя».

Залучення дітей та молоді до морально – етичних норм (які складають підґрунтя національно-патріотичного виховання) відбувається й через використання величезного пласту усної народної творчості (міфів, легенд, билин, героїчних пісень тощо). Підтвердженням цього є слова фундаторки української національної ідеї С. Русової, яка доводила, що патріотичні почуття необхідно пробуджувати ще в ранньому віці: «... треба з малих літ викликати в

дітях палку любов до рідного краю. Треба цю маленьку іскорку роздмухати в гаряче, шире почуття, хай дитина додивляється до краси рідного степу, слухає рідну пісню, рідну мову, знає своїх рідних героїв – лицарів і щодалі більше свідомо ставиться до того національного осередку, в якому вона виростає, якому мусить служити» [10, с. 300].

Виходячи з політичної ситуації, яка склалася в нашій державі в останній час, постає потреба щодо «забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізичного і морального здоров'я, патріотично налаштованої зростаючої особистості». Складне становище українського суспільства, впливаючи на сучасну сім'ю, спричинило неоднозначність установок і переконань. З одного боку визначається підвищення патріотичних настроїв, підйом інтересу до національних традицій, символіки, мови, а з іншого - значне погіршення соціальних умов життя населення України, складні внутрішні міграційні процеси (протиставлення схід – захід), незадовільний економічний рівень життя сімей, що зрештою може призвести до розчарувань, зневіри, збільшення песимістичних настроїв щодо майбутнього нашої держави.

Отже, саме на часі переформатування пріоритетності завдань державної політики стосовно всебічної підтримки української сім'ї в соціально-економічному та культурно-освітньому плані; створення та реалізація державних, регіональних, місцевих програм щодо забезпечення педагогічної культури українських сімей на засадах національних традицій, кращого світового досвіду виховання дітей у сім'ї, активізація роботи навчальних закладів із сім'єю щодо національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

Використана література:

1. *Абрамчук О. В., Фіцула М. М. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів. Монографія. – Вінниця: УНІВЕСУМ – Вінниця, 2008. – 137 с.*
2. *Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. – Дрогобич: Відродження, 1997. – 214 с.*
3. *Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 728 с.*
4. *Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вид. друге, доопрацьоване і доповнене. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.*
5. *Етнокультурологія /Автор укладач Л. М. Маєвська. Словник-довідник. – Житомир: «Полісся», 2007. – 392 с.*
6. *Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді - pedrada.com.ua*
7. *Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2007. – 848 с.*
8. *Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 768 с.*

9. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. - М., 1987.
10. Русова С. Позашкільна освіта. – К., 1918. – 196 с.
11. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 288 с.
12. Стефанюк С. К. Из національних джерел: Деякі аспекти досвіду народознавчої роботи 116-ї гімназії м. Харкова– Харків: Крок, 1997.– 96 с.
13. Сухомлинский В. А. О воспитании. (Сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик). Изд. 2-у .- М.: Политиздат, 1975. – 272 с.
14. ozhegov.net
15. slovardalja.net

КОСТЮШКО АННА АЛЕКСЕЕВНА, *Национально - патриотическое воспитание молодежи в контексте этнопедагогических основ.*

В статье анализируется сущность таких понятий, как «патриотизм», «патриотическое воспитание», «национально-патриотическое воспитание», разновидности патриотизма (этнический, территориальный, государственный, стихийный, сознательный). Исследуются исторические корни проблем патриотических ценностей личности, анализируются педагогические взгляды в контексте патриотического воспитания подрастающего поколения. Акцентируется внимание на таких патриотических ценностях украинцев: традиции, история, культура, язык, любовь, уважение, честность, гуманность, мужество, открытость, благородство, доброжелательность и др. Определяется семья как один из важных механизмов патриотического воспитания личности. Обуславливается потенциал народной педагогики в национально-патриотическом воспитании.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, национально-патриотическое воспитание, ценности, Родина, семья, народная педагогика.

KOSTIUSHKO GANNA, *National - patriotic education of youth in the context of the principles etnopedagogichnyh.*

This article analyzes the essence of such notions as "patriotism", "patriotic education", "national-patriotic education" and kinds of patriotism (ethnic, territorial, national, spontaneous, conscious). The historical roots of problems of the patriotic values of the personality are researched, pedagogical views in the context of patriotic education of the younger generation are analyzed. The attention is focused on such patriotic values of the Ukrainians: tradition, history, culture, language, love, respect, honesty, humanity, courage, openness, nobleness, kindness, and others. Family is defined as one of the most important mechanisms of patriotic education of the personality. The potential of folk pedagogy in the national-patriotic education is defined.

Keywords: patriotism, patriotic education, national-patriotic education, values, homeland, family, folk pedagogy.